

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

would not be deterred by the costs of supporting President Assad, regardless of the costs of its presence in Syria.

Literature

1. Belokrenitsky V. East in world political processes. Asia and Africa in the history of international relations and modern world politics. Moscow, IV RAS Publ., 2010, 320 p.
2. Иванов С. Роль и значение внешних сил в сирийском кризисе. Дипломатическая служба, 2018, №4, с.15-21.
3. Rogers J. Russia and Syria: Policies, Problems, Perspectives. Forbes, Jan 11, 2019. // <https://www.forbes.com>
4. Partnership between Russia and Iran: current status and development prospects. // <https://russiancouncil.ru/>
5. Krasna J. Moscow on the Mediterranean: Russia and Israel's Relationship. Foreign Policy Research Institute, 2018. // <https://www.fpri.org/>

УДК 325.1

ВЫШЕГРАД «ТӨРТТІГІ» ЖӘНЕ ЕУРОПАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ ДАМУЫ

Қадырхан Акерке Қуатқызы

akerkekadyrhan@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ халықаралық қатынастар факультетінің 2-курс
магистранты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Ахмедьянова Д.К., с.ғ.к., кафедра меңгерушісі

Вышеград елдері (Венгрия, Польша, Чехия, Словакия), 2004 жылы және одан кейін Еуропалық Одаққа кірген басқа мемлекеттерден айырмашылығы, ЕО-ға тек ескі мүшелердің үміттерін қанағаттандыру және олардың еуропалық саясатының фарватерінде болу үшін емес, өзінің күш орталығын құру үшін кірді. Еуропалық одақ. 2005 жылы неміс тарихшысы Карл Шлегель өзінің «Орталық-Шығыста» атты еңбегінде [1] «Орталық Еуропа – бұл фантастика емес, тарихи байланысты аймақ», - деп жазды. Вышеград тобы қатысушы мемлекеттердің саяси тәуелсіздігін қорғауды мақсат етті. 2004 жылға дейін бұл елдер еуроатлантикалық құрылымдарға интеграция процесінде бір-бірін қолдауға деген ұмтылыспен біріктірілді, ал ЕО-ға кіргеннен кейін олар ЕуроОдақ ішіндегі топтың мүдделерін бірлесіп қолдайды.

Атом энергетикасы және «Еуропалық жасыл мәміле».

Атом энергетикасы- Вышеград елдерінің ынтымақтастығы және олардың еуропалық саяси ағымның бір бөлігімен қайшылықтары. Венгрияда, Словакияда және Чехияда атом электр станциялары жұмыс істейді, олардың бір бөлігі жаңа энергия блоктарын салуды көздейді, ал Польша өз аумағында бірінші атом станциясын салу жоспарын жариялады. Австрия мен Германия Вышеград елдерінде атом энергетикасының күшеюіне қарсы. Бірақ Франция бұл мәселеде соңғысын қолдайды. «Еуропалық жасыл мәмілені» талқылау кезінде Вышеград елдері атом энергетикасын атмосфераға зиянды шығарындыларды азайтуды

қамтамасыз ететін және жауапкершілікпен осы «мәміле» шеңберінде қаржыландыруды қажет ететін сала ретінде мойындағысы келеді.

Еуропалық комиссия 2019 жылдың желтоқсанында ұсынған «Еуропалық жасыл мәміле» жобасын Вышеградтық «төрттік» белгілі бір күмәнмен қабылдады. Төрттікте мемлекеттердің ресми өкілдері Еуропалық Комиссия ұсынған жоспарлардың ең жақсы қаржылық негіздемесін жақтады. Егер «мәміле» жоспарларын іске асыру топ елдеріне қосымша қаражат тартса және атом энергетикасы күн тәртібінің мақсаттарына сәйкес белгіленсе, олар оны қолдауы мүмкін. [1]

В4 үшін маңызды мәселе- көмір. Қаржылық өтемақыға қанағаттануы мүмкін Венгрия мен Чехия көмір бойынша «жасыл мәміле» ұсыныстарын қолдауы мүмкін; Словакия мен Польша үшін бұл мәселе анағұрлым маңызды. «Мәміле» көмір корпусы Вышеград тобындағы ынтымақтастықтың немесе әртүрлі позициялардың көрсеткіші бола алады. Егер Чехия, Словакия және Венгрия құжаттың көкжиегі- 2050-мен келіссе, Польша көкжиекті 2070 жылға дейін ұзартуды жақтайды.

ЕО энергетикалық одағы.

Энергетикалық одақ жобасы қазір Еуроодақтағы энергетикалық интеграция саласындағы негізгі стратегия болып табылады. 2010 жылы Еуропарламенттің сол кездегі төрағасы поляк Е. Бузек пен Еурокомиссияның бұрынғы төрағасы Ж. Делор Еуропалық Энергетикалық қоғамдастық құру идеясын айтты. 2014 жылы Польшадағы Д. Туск үкіметі бұл идеяны қайта жандандырып, үлкен жобаны– ЕО энергетикалық одағын ұсынды. Варшава үшін бұл ұсыныстың негізгі себептері Украина дағдарысы, Украинаға қатысты Ресей саясаты және соның салдарынан Еуропалық Одақтың Мәскеуге мұнай-газ тәуелділігін төмендетуге деген ұмтылысы болды. [2]

Словакия энергетикалық одақты 2016 жылы ЕО Кеңесіне төрағалық етудің басымдығы деп жариялады. Словакияның энергетикалық саясатының басты басымдығы- Украинаның газ-көлік жүйесі (ГТС) арқылы Словакияға транзитті сақтау. Словакия өзінің барлық газын украиналық ГТС-тен алады, транзит пен реэкспорттан ақша табады. Бұл энергетикалық қауіпсіздік, сатып алуда кері және резервті қамтамасыз ету, Солтүстік– Оңтүстік инфрақұрылымды дамыту және әртараптандыру мәселелері Словакия үшін энергетикалық одақтың ең маңызды аспектісі болып табылады. Словакия мен Польша ЕО-дағы энергетикалық интеграция мәселелерінде бірдей басымдықтарға ие.

Чехия- ЕО елдерінің энергетикалық одағын құруға мүдделі елдердің бірі. Чехияның Ұлттық энергетикалық тұжырымдамасымен белгіленген мақсаттар энергетикалық одақтың мақсаттарына сәйкес келеді. Ел ЕО-ның 2020 жылғы климаттық және энергетикалық мақсаттарына мерзімінен бұрын қол жеткізді, бұл энергия тиімділігі, климатты қорғау және жаңартылатын энергия көздері (ЖЭК) бойынша көрсеткіштерге қол жеткізуді көздейді, көмірді ірі өндірушілер мен экспорттаушылардың бірі болғанына қарамастан, энергия тиімділігі мен парниктік газдар шығарындыларын азайтуда табыстарға қол жеткізді. Бірақ елдің ішкі энергия теңгеріміндегі көмірдің үлесі азайып келеді. Прага энергетикалық одақ шеңберінде тұрғын және қоғамдық ғимараттар мен энергия тиімділігі жөніндегі жобаларды үздіксіз жаңарту үшін инвестицияларға мүдделі. Чехия Ресейден барлық газды импорттайды, сондықтан энергетикалық одақ ел үшін энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және жеткізілімдерді әртараптандыру мәселесінде де маңызды. Чехияның географиялық орналасуы ол үшін трансшекаралық инфрақұрылымның құрылысын ерекше маңызды етеді, оған Энергетикалық одақ бағытталған.

Венгрия Энергетикалық одақ шеңберіндегі инвестицияларға да мүдделі. Ол ЕО-ның энергия тиімділігі жөніндегі директивасының ережелерін енгізді. Еурокомиссия елдің парниктік газдар шығарындыларының жоспарлы көрсеткішіне, сондай-ақ энергия тиімділігі мен ЖЭК саласындағы мақсаттарға қол жеткізуге табысты ілгерілеуін атап өтті. Алайда, шығарындылар квотасының сауда жүйесіне кірмейтін секторларда (мысалы, көлік, ауыл шаруашылығы, құрылыс және қалдықтар) Венгрияның шығарындыларды азайту жөніндегі жоспарлы көрсеткіші 2005 жылғы Венгрия көрсеткішінен 10%-ға ғана асып түсті. Сонымен қатар, елдің ЖЭК-тегі жоспарлы көрсеткішіне негізінен биоэнергетика үлесінің артуы арқылы қол жеткізіледі, ал күн және жел энергетикасына инвестициялар жалпы қолайсыз инвестициялық климатқа байланысты өспейді: Еуропалық Одақтың ЖЭК-ті жеке және коммуналдық секторларға пайдалануды шектеулі қаржыландыруы және жоғары салықтар, соның ішінде күн панельдері.

Вышеград «төрттігінің» барлық елдері энергетикалық тиімділік пен инновациялар бойынша инвестициялар мен жобаларға мүдделі. Чехия, Словакия, Венгрия және Румынияда бағаны тұрақтандыруға әкелген энергетикалық нарықтарды біріктіру тәжірибесі бар.

Сонымен, дәстүрлі түрде Вышеград тобы елдері үшін Брюссельмен пікірталастарда энергетикалық қауіпсіздік пен экономикалық өсу мәселелері климаттық және экологиялық мәселелерден маңыздырақ болды. Сонымен бірге Словакия мен Польша Брюссельдің мүше елдердің үшінші елдермен, ал Венгрия қарсы шарттарын бақылауды жақтайды.

Көші-қон саясаты.

Вышеград елдері иммигранттарға қарсы көңіл-күйімен танымал. 2015 жылы көші-қон дағдарысы басталған кезде Вышеград төрттігі елдері Венгрияның Румыния мен Сербиямен шекарасын бірлесіп патрульдеді. Бұл іс жүзінде маңызды шарадан гөрі ынтымақтастықтың көрінісі болды. Содан кейін, көші-қон дағдарысы кезінде В4, Ұлыбритания және Балтық мемлекеттері босқын мәртебесін іздеушілерді бөлуге квоталарға қарсы болды. ЕО саммитінің алдында В4 елдері Прагадағы саммитке жиналып, онда ортақ ұстанымдарды қалыптастырды. «Төрттік» бұл оппозициялық Брюссель мен негізгі көзқарасты 2015 жылдың қыркүйегінде Брюссельде өткен Еуропалық Одақ саммитінде білдірді. В4-тің негізгі мотиві елдерге босқын мәртебесін алу үшін өз мүмкіндіктерін дербес ескеруге мүмкіндік беретін ынтымақтастық шараларының ерікті сипаты- "икемді ынтымақтастық" принципі болды. 2015 жылдың желтоқсанында Польша мен Венгрия бірыңғай еуропалық шекара және жағалау күзеті қызметін құруға қарсы шықты.

Венгрия Премьер-министрі В. Орбанның 2018 жылғы 15 наурыздағы Венгрия революциясының 170 жылдығында сөйлеген сөзі ЕО-ның көші-қон саясатына қарсы шабуылдарға толы болды. Ол 2010 жылы билікке келгеннен бері жүргізіп келе жатқан иммиграцияға қарсы күресте Еуропа елдерін – Польша, Словакия, Чехия және Италияны тізімдеді.

2015 жылы ЕО саммитінде Польша міндетті квоталарды енгізуге келісті, құжатқа Чехия, Словакия, Венгрия және Румыния қарсылық білдірді. Бухарест елдің Шенген аймағына тез арада кіруі үшін Еурокомиссияның ұсыныстарын қолдауға дайын болды. Нәтижесінде Вышеград елдері көпшіліктің шешіміне бағынуға мәжбүр болды. Алайда, сол кездегі Словакияның Премьер-министрі болған Р. Фицо және оның Венгр әріптесі В. Орбан ЕО-ны Еурокомиссия ұсынған міндетті квоталар жүйесіне қарсы сотқа берді.

Сол кездегі ГФР сыртқы істер министрі Ф.-В. Штайнмайер мен Еуропарламент төрағасы М. Шульц Чехия, Словакия және Венгрияны ЕО қорларынан субсидиялардың

қысқаруымен қорқытты. Алайда, Брюссель мен В4-тің көші-қон саясатына қарсы тұруы ауыр зардаптарға әкелмеді, өйткені жалпыеуропалық шешімдерді тез орындау және бақылау өте қиын, оған мүше елдер не пайдаланады.

Қорытынды.

Вышеград тобы елдерінің сыртқы және еуропалық саясатының маңызды факторы бедел мен мәртебе болып қала береді. Осы себепті «төрттік» елдері еуропалық интеграцияға, ұлттық құзыреттілікті сақтауға үкіметаралық және конфедеративті көзқарастың жақтаушылары болып табылады. Соңғы жылдары вышеградтықтар «екі жылдамдықты Еуропа» тұжырымдамасына деген көзқарастарын өзгертті, бұл оларды қызықтыра бастады. Еуропалық саяси ағымның едәуір бөлігі үкіметаралық, конфедеративті тәсіл мен «екі жылдамдықты Еуропа» тұжырымдамасына көбірек көңіл бөлуде. Еуропалық интеграцияның одан әрі дамуы туралы көзқараста негізгі және В4 позициялары жақындады.

Вышеград елдері ЕО-дан шыққысы келмейді және Брюссельмен қатты қақтығысқа баруға дайын емес. Олардың жұмсақ еуропалық скептиктерінің популизмі олардың ішкі саясатында ғана емес, сонымен қатар Еуропалық саясатта да көрінеді. Еуроаймаққа кірмейтін топ елдері оған кіруді жоспарлап отыр. В4 қатысушылары сонымен қатар еуропалық интеграцияның негізгі және ең ауқымды жобаларын – энергетикалық одақ, "Еуропалық жасыл мәміле" жобаларын қолдайды, дегенмен бұл жобаларда өздерінің ерекше басымдықтары бар. Миграция дағдарысы Еуропалық Одақтың беріктігін сынау болды, бірақ төрт ел мен Брюссель арасындағы қарама-қайшылықтың өткірлігі уақыт өте келе бәсеңдей түсті.

2014 жылдың 8 мамырында Венгрия Премьер-министрі В. Орбан, Берлинде сөйлеген сөзінде: "ЕО-ға кіргеннен кейін он жыл өткен соң, біз батысқа посткоммунистік Орталық Еуропа елдерін еркін әлемнің бір бөлігі болуға ұмтылуда барлық тарихи жауапкершілікпен қолдағаны үшін алғыс айтамыз. Осы ынтымақтастық үшін рахмет. Біз немістерге және олардың саяси басшылығына ерекше алғыс айтамыз", - деген еді. [3] Бұл сөздер В4 елдерінің ЕО-ға қатынасын және оған қатысуын көрсетеді.

Вышеград- бұл еуропалық интеграцияны қабылдауда өзіндік ерекшеліктері бар субаймақ. Олар консерватизм, прагматизм, аграризм, иммигранттарға қарсы көзқарастан тұрады. Бұл жағдайда кейбір көрші елдер– Австрия, Словения, Хорватия, Литва, Латвия Вышеград «төрттігіне» ұқсайды. Бұл жағдай болашақта бейресми В4+тобы туралы айтуға болады деп болжайды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Сафонова Е.А. Вишеградские страны в Европейском Союзе. Вопросы истории, археологии, политических наук и регионоведения, 2019, т. 1, No 14, сс. 181-185.
2. Шишелина Л.Н., отв. ред. Вишеградская четверка в Европейском Союзе: дилеммы конвергенции. Москва, ИЕ РАН, 2017. 140 с.
3. Mydlo T. Ansprache zur Tagung "25 Jahre. Ungarn und seine Nachbarn. 1989–2014" Regensburg, 13 November 2014. Küpper H., Lengyel Z.K., Scheuringer H., hrsg. Ungarn 1989–2014. Eine Bilanz nach 25 Jahren. Regensburg, Friedrich Pustet, 2015, ss. 19-23.